

SAKSBEHANDLER
Geirr Olav Gram
Lars Erik Eibak Bru

INNVALGSTELEFON

DERES DATO

VÅR DATO
04.10.2012

TELEFAX
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

VÅR REF
06/01382-3
Ark. B - Bygninger
248 (Bergen) Bergen _ Ho

DERES REF

KOPI
EKSPEDERT

Grand Hotel Terminus
Zander Kaaesgate 6
5015 Bergen

GRAND HOTEL TERMINUS, ZANDER KAAESGATE 6, GNR. 166, BNR. 552,
BERGEN KOMMUNE - VEDTAK OM FREDNING MED HJEMMEL I LOV OM
KULTURMINNER § 15 JF. § 22.

Grand Hotell Terminus, Zander Kaaesgate 6, Bergen.
(Foto: Ann Steindal © Hordaland fylkeskommune)

Postadresse:

Riksantikvaren
Dronningens gate 13
Postboks 8196 Dep
0034 Oslo
Tlf. 22 94 04 00

Besøksadresser

Distriktskontor Øst
Oslo
Dronningens gate 13

Distriktskontor Syd
Tønsberg
Nedre Langgate 30 D

Distriktskontor Vest
Bergen
Dreggsallmenningen 3

Distriktskontor Nord
Trondheim
Kjøpmannsgata 25

A:20759

Vi viser til tidligere utsendt fredningsforslag for Grand Hotell Terminus datert 11.08.1994 som har vært på høring hos berørte parter og instanser. Fredningssaken har blitt forsinket grunnet manglende kapasitet hos Hordaland fylkeskommune. For flere detaljer om saksgangen viser vi til «Redegjørelse for saksgang og innkomne merknader». Saken ble oversendt Riksantikvaren til behandling i brev av 17.08.2008. På grunnlag av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

VEDTAK:

Med hjemmel i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner § 15 jf. § 22, freder Riksantikvaren Grand Hotel Terminus, Zander Kaaesgate 6, gnr. 166, bnr. 552, Bergen kommune, bygningsnummer 139299078

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter hovedbygningen fra 1928 med forhage mot Jernbanebakken, inkludert eksisterende vegetasjon, som del av hotellanlegget. Fredningen omfatter bygningens eksteriør, interiør og fast inventar og inkluderer hovedelementer som planløsning, materialbruk og overflatebehandling og detaljer som vinduer, dører, gerikter og listverk, ildsteder og fast inventar. Fredningen av interiør og fast inventar er avgrenset til følgende deler:

Underetasje:

Biljardrom

Dansesal

1. etasje:

Resepsjon/vestibyle

Hall

Spisesal

Frokostrom

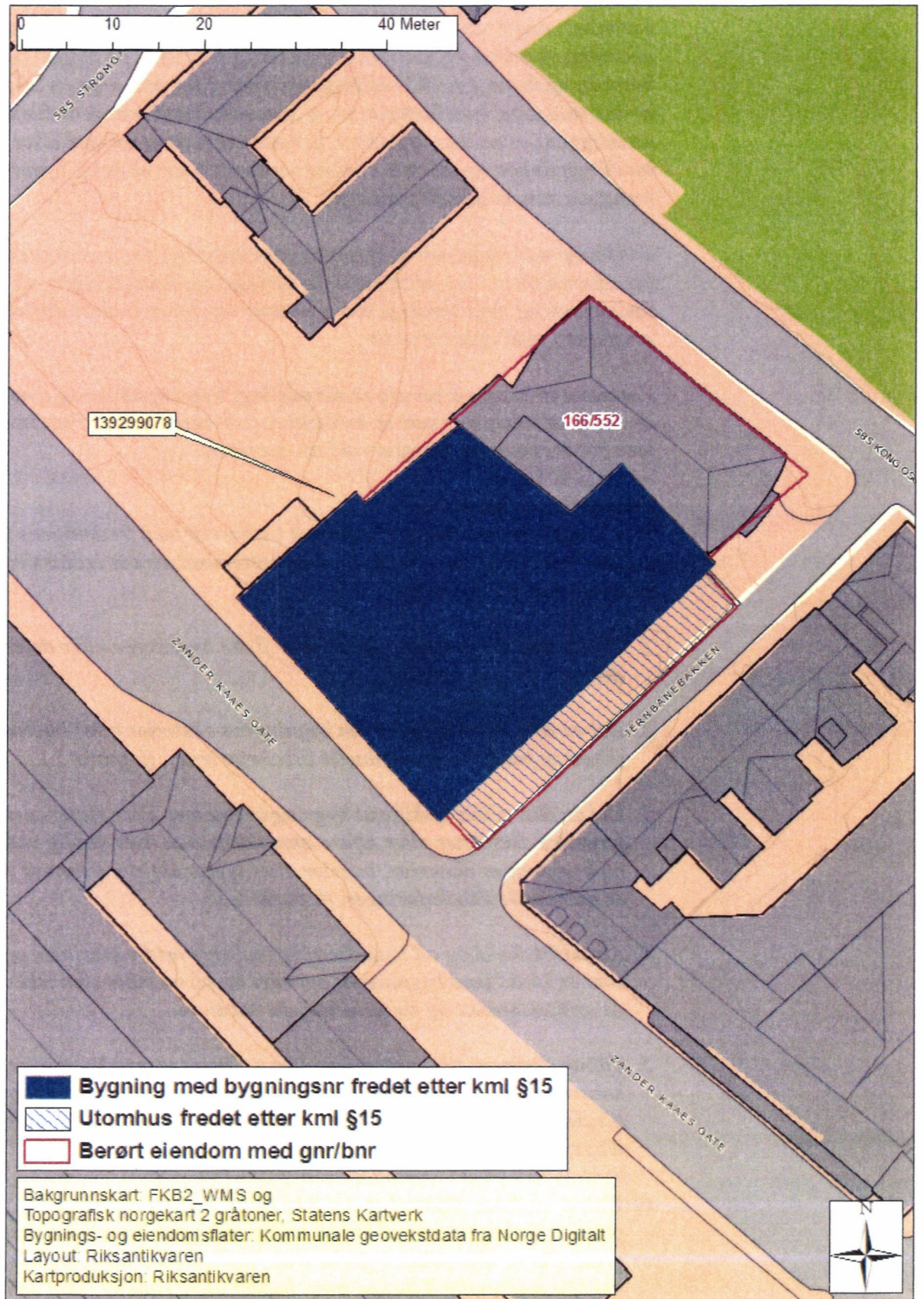
Jernbanerestaurant

Alle etasjer:

Trapperom (trappeløp og repo)

Opprinnelig lysarmatur i fellesrom

(se liste over større løst inventar i fredningsdokumentasjon, s. 15)

Anlegget som er fredet omfatter Grand Hotel Terminus med forhage fra 1928.

Formålet med fredningen

Formålet med fredningen er å bevare Grand Hotel Terminus som et arkitekturhistorisk og kulturhistorisk viktig eksempel på bygge- og innredningskunst fra 1920-tallsklassisismen i Bergen, som en lokal variant av internasjonal hotellarkitektur og som et kulturhistorisk dokument om utviklingen i reiselivet, typisk for perioden. Fredningen skal sikre hotellbygningen og kulturhistoriske verdier knyttet til hotellbygningen og forhagen som et helhetlig anlegg.

Fredningen av bygningens eksteriør skal sikre bygningens arkitektur. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen, så som fasadeløsning, opprinnelige/eldre vinduer og dører, materialbruk og overflater, skal opprettholdes.

Formålet er videre å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater i de deler av interiøret som er kulturhistorisk interessante. Fast inventar skal bevares som en integrert del av interiøret.

Fredningsbestemmelser

Fredningsbestemmelsene er utformet i samsvar med fredningens formål og gjelder i tillegg til kulturminnelovens bestemmelser om vedtaksfredete kulturminner fra nyere tid.

1. Det er ikke tillatt å rive, skade eller flytte bygningen eller deler av denne.
2. Det er ikke tillatt å bygge om bygningens eksteriør eller interiør. (Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.)
3. Det er ikke tillatt å skifte ut bygningselementer eller materialer, forandre overflater eller utføre annet arbeid ut over vanlig vedlikehold på bygningens eksteriør, interiør eller konstruksjon. (Unntatt fra dette er eventuelle tilbakeføringer, jf. punkt 5.)
4. Alt vedlikehold og all istandsetting skal skje med materialer og metoder som er i tråd med bygningens egenart og på en måte som ikke reduserer de arkitektoniske og kulturhistoriske verdiene.
5. Tilbakeføringer til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller konstruksjoner kan tillates i særlige tilfelle under forutsetning av at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag og etter dispensasjon fra fylkeskommunen.
6. Utover ordinær skjøtsel er det ikke tillatt å gjøre endringer i plassen/forhagen som vil kunne endre anleggets karakter i vesentlig grad. Det er ikke tillatt å fjerne trær, busker eller installasjoner. Når det blir nødvendig å fornye trær, busker eller stauder, skal samme type benyttes og plantes på samme sted. Trær som må felles på grunn av sykdom, skade eller alder, skal erstattes med så store trær som mulig.

Følger av fredningen

Lovhenvising

Når det gjelder behandlingen av fredete hus og anlegg, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17 og 18, samt ovennevnte fredningsbestemmelser.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før arbeider i tråd med plan- og bygningsloven kan settes i verk.

Vedlikehold

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre bygningselementene og detaljer som kledning, vinduer, dører, listverk, gerikter og overflatebehandling. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsblader.

Dispensasjon

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse/dispensasjon til å sette i gang alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 15a. Søknad om tillatelse skal sendes fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes, evt. på visse vilkår. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Økonomisk tilskudd

Det er anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til vedlikeholds- og istandsettingsarbeider.

Dersom det blir gitt dispensasjon med vilkår som fordyrer arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf. kulturminneloven § 15a annet ledd.

Fylkeskommunen kan gi opplysninger om frist for innsendelse av og krav til søknad.

Kort karakteristikk av kulturminnet

Grand Hotel Terminus ble bygget i årene 1925-28 som et førsteklases turisthotell beliggende ved jernbanestasjonen i Bergen. Arkitekter var Fredrik Arnesen og Arthur Darre Kaarbø. Den bergenske nyklassisismen fra tiden etter bybrannen i 1916 vises tydelig i det store kubiske bygningsvolumet og i fasadens oppdeling, utforming av vinduer og detaljering. Innvendig har de store fellesrommene påkostede interiør i nyklassisisme og barokk som forteller om sin tids hotellstandard og reiseliv.

Vurdering av kulturminnet. Begrunnelse for fredningsvedtaket.

Grand Hotell Terminus er av nasjonal verdi som et fremragende eksempel på moderne hotellarkitektur fra det 20. århundre. Historien om hvordan hotellet ble bygget forteller om lokale, nasjonale og internasjonale endringsprosesser. Etter bybrannen i 1916 var det hotellmangel i Bergen og det moderne Grand Hotell Terminus ble bygget i årene 1925-28 for å møte en økende reisetrafikk i Norge og med utlandet. Bergensbanen sto ferdig i 1909 og bandt sammen Øst- og Vestlandet på en ny måte. Utviklingen i samferdselen skapte økt mobilitet for nye grupper av mennesker. Grand Hotell Terminus er kulturhistorisk sett et viktig tegn på velstandsvekst og den økende kontakt innenlands og over landegrensene som er et karakteristisk trekk ved det 20. århundre.

Nyklassisismen var rådende blant yngre arkitekter i Norge på 1920-tallet. Etter bybrannen i 1916 ble Torgallmenningen i Bergen bygget i en lett og elegant nyklassisisme. Utenom Torgallmenningen er Grand Hotell Terminus det best bevarte eksemplet på nyklassisismen i Bergen rett før den ble avløst av funksjonalismen. Etter en arkitektkonkurranse ble Fredrik Arnesen og Arthur Darre Kaarbø arkitekter for hotellet. Darre og Kaarbø var samtidig representanter for den såkalte bergensskolen i den arkitekturhistorisk viktige epoken 1910-40. Det er særlig i materialbehandling og detaljutforming at deres arbeider er typiske for de skiftende stilfasene fram mot den andre verdenskrigen. Darre og Kaarbø foretok en reise gjennom flere land for å studere internasjonal hotellarkitektur og brukte erfaringene herfra i utformingen av Grand Hotell Terminus. Historien om utformingen av hotellet viser kontakten mellom Norge og andre land.

Grand Hotell Terminus har kunnskapsverdi som en kilde til 1920-tallets arkitektur generelt, og produksjonen til arkitektene Arnesen og Kaarbø spesielt. Arkitektene som arbeidet med nyklassisismen hentet inspirasjon fra den klassisistiske arkitekturtradisjonen når de utformet nye bygninger med en moderne funksjon. Grand Hotell Terminus forener formspråk og funksjon på en måte som gjør den til en viktig representant for sin tid. Arnesen og Kaarbø hadde en omfattende produksjon, men få av deres tilsvarende homogene bygninger er bevart uendret. Administrasjonsbygningen til Det Bergenske Dampskipsselskap på Bradbenken ble totalskadd under den andre verdenskrigen, og bygningen til Vesta-Hygea i Olav Kyrresgate mistet de særpregede interiørene ved ombyggingen til Galleriet i slutten av 1980-årene.

Grand Hotell Terminus er svært representativt for arbeidene til Arnesen og Kaarbø. De var kjent for sine gode planløsninger og hotellet har bevart denne relativt uendret siden 1928. Alle detaljer som dører, vinduer, paneler og listverk ble tegnet spesielt for bygningen. Interiøret gir kunnskap om den høye kvaliteten på håndverket i samtiden, som arkitektene selv fremhevet da hotellet sto ferdig. Både eksteriør og interiør har høy estetisk verdi, og sammenliknet med tilsvarende innredningsarbeid i dag, har interiøret i fellesrommene en enestående kvalitet og originalitet.

Det er kun de mest verneverdige interiørene som er tatt med i fredningen. I resepsjon, vestibyle, trappeoppgang, hall og spisesaler er interiørene gjennomgående av svært høy kvalitet og autenticitet. Jernbanerestauranten har en funksjon som tydeliggjør hotellets historiske tilknytning til jernbanen og er derfor inkludert i fredningen.

Turismen økte i omfang utover på 1900-tallet som et resultat av økende velstand og bedre kommunikasjonsmidler. Rutetrafikk med skip, jernbane og buss og en økende bilisme la grunnlaget for flere overnattingssteder i byer og tettsteder over hele landet. Utviklingen gjorde at reiselivet ble et felt for økende forbruk og en kanal for kontakt mellom landsdeler og til utlandet. Grand Hotell Terminus var en del av disse endringsprosessene. Det var et førsteklasses turisthotell og fellesrommene har funksjoner og interiør bygget for sin tids reiseliv og eksklusive hotellstandard. Autentisiteten i arkitekturen og den kontinuerlige bruken som hotell gir anlegget kunnskapsverdi og opplevelsesverdi for fremtidige turister.

Grand Hotel Terminus ligger i et bygningsmiljø der flere fredete hus gir stor tidsdybde fra 1100-tallet og frem til i dag. Bygningsmiljøet illustrerer en utvikling helt fra 1100-tallet og frem til i dag. I området ligger den automatisk fredete tårnfoten for Nonneseter kloster, Stadsporten og St. Jørgens hospital og kirke. Ved hotellet ligger Zander Kaaes stiftelse fra 1770 og andre store offentlige bygninger fra 1900-tallet som Bergen off. bibliotek og Bergen jernbanestasjon, som alle er fredet. Grand Hotel Terminus fikk tilbygget Terminus Hall i 1966 som er et tidlig eksempel på modernistisk tilpasningsarkitektur. Hotellet har også et garasjeanlegg under naboeiendommen Oscarsgate 67. Terminus Hall og garasjeanlegget er ikke med i fredningen.

Sammenhengen mellom Grand Hotel Terminus og Bergen jernbanestasjon understrekes av lokaliseringen, navnet på hotellet og at arkitektene Darre og Kaarbø var elever av Jens Z. M Kielland som tegnet jernbanestasjonen. Hotellet og jernbanestasjonen utgjør en særpreget konstellasjon av reiselivsarkitektur. Grand Hotell Terminus bidrar til forståelsen av arkitektur og turistnæring i det 20. århundret.

Forholdet til Naturmangfoldsloven

Prinsippene i Lov om naturmangfold av 19. juni 2009 nr. 100 (naturmangfoldloven) §§ 8-12 skal legges til grunn ved offentlig myndighetsutøvelse som berører naturmangfoldet. Riksantikvaren har gjort søk i Artsdatabankens Artskart og Naturbasen til Direktoratet for Naturforvaltning for å fremskaffe nødvendig kunnskap for beslutningsgrunnlaget.

Innenfor det fredete arealet er det ingen registrerte sårbare eller truede arter i Artsdatabankens Artskart. Det er heller ikke registrert andre spesielt verneverdige naturtyper eller naturområder. Riksantikvaren finner derfor at fredningen ikke vil påvirke naturmangfoldet i negativ retning.

Riksantikvarens myndighet

Det følger av kulturminneloven § 15 jf. § 22 at departementet kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Miljøverndepartementet til Riksantikvaren jf. forskrift av 9. februar 1979 om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven, § 12 nr.1.

Lokalisering og eiendomsforhold. Reguleringsmessig status

Grand Hotel Terminus ligger nordøst for Bergen Jernbanestasjon ut mot krysset av Zander Kaas gate og Jernbanebakken, tidl. Peter Jepsensgate. Eier er Grand Hotel Terminus A/S. Bygningen ligger på uregulert grunn. Området er ikke omfattet av Lillienberg og Greves reguleringsplan for brannstrøket fra 1916. Et reguleringskart fra etter brannen i 1702 grenser opp til bygningen. Grand Hotel Terminus ligger på middelalderbygrunn, Bergen, ID-89049-1 som er automatisk fredet.

Bakgrunn for fredningen

Fredningen av Grand Hotell Terminus har bakgrunn i et samarbeid mellom Miljøverndepartementet og Riksantikvaren om fredning av et representativt utvalg av bygninger fra det 20.århundre. Dette satsningsfeltet må sees i sammenheng med anbefalingen fra Europaparlamentet No.R(91)13 om bevaring av arkitekturen fra vår egen tid. I dette ligger det en erkjennelse av at bygninger fra nær fortid også er en del av vår felles kulturarv på lik linje med bygninger fra tidligere århundrer.

Anbefalingen fra Europarådet oppfordrer til å ta vare på bredden innenfor arkitekturen og ikke bare de velkjente arkitekturmonumentene. Utvalget skal vise ulike funksjoner typiske for vår tid, materialer og konstruksjoner, stil og form, foruten tilknytning til sosiale grupper. Tanken om å frede Grand Hotell Terminus oppstod ellers i det lokale kulturvernmiljøet allerede på 1980-tallet på bakgrunn av planer om salg av hotellet. Særlig har en vært opptatt av å ta vare på de intakte interiørene, som det er få igjen av fra denne perioden.

Redegjørelse for saksgang og innkomne bemerkninger

Melding om oppstart av fredning ble, i samsvar med kulturminneloven § 22 nr.1 meddelt daværende eier og kommunen i brev av 6. april 1992. Samtidig ble dette kunngjort i avisene Bergens Tidende og Bergensavisen.

Daværende eier ville ikke motsette seg fredningen hvis det ble tatt hensyn til «hotellets utvikling og styrking av konkurransevnen». Bergen kommune hadde ingen merknader til oppstartsmeldingen, og det kom heller ikke inn andre merknader. Høsten 1992 ble Aurora A/S nye eier av hotellet.

Hordaland fylkeskommune utformet deretter fredningsforslag, og dette ble i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 2 sendt på høring til berørte parter ved brev av 11.08.1994. Samtidig ble det kunngjort i avisene Bergens Tidende, Bergensavisen og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget var lagt ut til offentlig ettersyn i Bergen kommune og i Hordaland fylkeskommune.

Det ble gitt en frist på seks uker fra kunngjøringsdagen til å komme med uttalelser. Bergen kommune fikk oversendt fredningsforslaget slik at den kommunale saksbehandlingen kunne planlegges. Kommunen fikk melding om at eventuelle merknader ville bli oversendt når perioden for offentlig ettersyn var avsluttet.

Eier bad om og fikk innvilget forlenget uttalefrist p.g.a. sykdom. Etter et møte 30.11.1994 mottok fylkeskommunen et brev fra eier datert 22.12. 1994 med

merknader til fredningsforslaget. Her ble det slått fast at ”*Primært er eier, ledelse og ansatte svært reservert til enhver form for begrensninger som bl.a. vil innebære restriksjoner på driften og handlefrihet, med svekket lønnsomhet som konsekvens.*” De fryktet særlig pålagte merutgifter uten full kompensasjon. De påpeker også at fredningsforslaget omfatter mer enn det som er omtalt i oppstartsmeldingen: *Jernbanerestaurant. Møbler og inventar. Terminus hall. Fasader.* Dette tillegget ble oppfattet som en vesentlig og radikal endring og karakterisert som «uakseptabelt».

I sitt svar av 23.01.1995 sa Hordaland fylkeskommune seg villig til å modifisere fredningsforslaget på noen av de punktene eier fremholdt. Fylkeskommunen fortsatte deretter dialogen med eier lenge etter at høringsfristen var ute, og dialogen var ukjent for Bergen kommune da den startet sin behandling av fredningsforslaget.

Under Bergen kommunes saksforberedelse sa Byantikvaren i Bergen seg enig i fredningsforslaget på faglig grunnlag og sendte saken videre til Hovedutvalget for fritid og kultur.

Hovedutvalget for fritid og kultur behandlet saken og sluttet seg til fredningsforslaget gjennom sin innstilling til Bystyret, innsendt gjennom Formannskapet. Saken ble sendt tilbake fra Formannskapet gjennom Byantikvaren (den gang kommunalavd. Fritid kultur og kirke) til Hordaland fylkeskommune ved brev av 27.10.1995. Begrunnelsen var at en oppfattet ”[...] saksfremstillingen som uklar når det gjelder eierens synspunkter, og fylkeskonservatorens håndtering av eierens interesser.” Det ble krevd ”[...] en komplett saksfremstilling hvor Fylkeskonservatoren har vurdert og avveiet alle faglige, byplanmessige og økonomiske forhold, etc- slik den med andre ord skal presenteres for Riksantikvaren/Miljøverndepartementet”.

Fylkeskommunen mente at kommunens tolkning av § 22 som er gjengitt ovenfor var ny og ville medføre arbeidsoppgaver som gikk utover kulturminnemyndighetenes kapasitet og kompetanse. Tilbakemeldingen fra kommunen ble tatt opp med Riksantikvaren i brev av 06.11.1995. Riksantikvaren støttet Hordaland fylkeskommune i deres forståelse av saken i brev av 24.11.1995. I brevet heter det:

Riksantikvaren anser at den videre saksgang vedrørende fredningsprosedyren for hotell Terminus vil være at Hordaland fylkeskommune oversender fredningsforslaget, i den form det hadde under høringsperioden, til Bergen bystyre. Sammen med forslaget legges alle innkomne høringsuttalelser. I oversendelsesbrevet til bystyret gir fylkeskommunen uttrykk for sine kommentarer og konklusjoner på bakgrunn av høringsuttalelsene.

Saken stoppet deretter opp hos Hordaland fylkeskommune grunnet manglende kapasitet.

I april 1999 startet arbeid med vindusutskiftninger i hovedfasaden på hotellbygningen. For å unngå en gradvis svekkelse av fredningsobjektet som kulturminne før et eventuelt fredningsvedtak, gjorde Hordaland fylkeskommune den 13.04.1999 vedtak om midlertidig fredning. I vedtaket begrunner fylkeskommunen den midlertidige fredningen slik:

Føremålet er at vedlikehold og istandsetting av dei bygningsdelane som fredinga omfattar skal utførast med tradisjonelle materialar og etter tradisjonelle metodar tilpassa eigenarten til bygningen. Bakgrunnen for vedtak om mellombels fredning er at vi har fått melding, stadfesta av utsend medarbeidar, at det pågår arbeid med utskifting av vindauge i 2. etasje mot jernbanestasjonen. Vi kan ikkje sjå å ha motteke søknad frå Dykk når det gjeld slik utskifting av vindauge.

Eier fikk utsatt klagefristen flere ganger pga. sykdom og dialogen med eier fortsatte.

I henhold til kulturminneloven § 22 nr. 3 skal forslag om fredning legges frem for kommunestyret før vedtak om fredning fattes. Fredningsforslaget og alle innkomne uttalelser ble oversendt fra Hordaland fylkeskommune til Bergen kommune i brev av 03.09.2003. Fredningsforslaget hadde samme form som under høringen og i oversendingsbrevet var høringsuttalelsene kommentert av fylkeskommunen.

Bergen bystyre behandlet fredningssaken i møte 20.02.2006. Kommunestyret ga sin tilslutning til fredningsforslaget slik det fremgikk i fredningsforslaget fra Hordaland fylkeskommune.

I tiden etter vedtaket om midlertidig fredning 13.04.1999 har hotellet igjen skiftet eier. Ny eier er Grand Hotel Terminus A/S.

I et møte 06.11.2008 ble fredningsforslaget med foreslåtte endringer lagt frem for eier ved direktør Kjetil Smørås som var positiv til fredningsforslaget i den formen det hadde etter behandlingen i Bergen kommune.

Forslaget om fredning med merknader ble oversendt fra Hordaland fylkeskommune til Riksantikvaren i brev av 17.12.2008. Riksantikvaren var på befaring til Grand Hotell Terminus 25.06.2009 og hadde da et møte med eier og Hordaland fylkeskommune. Eier bekreftet sin positive innstilling til fredningsforslaget og redegjorde for sine planer for utvikling av hotellet.

Riksantikvarens bemerkninger til høringsuttalelsene

Fredningen av Grand Hotel Terminus har pågått siden saken startet opp i 1992. Dette er svært lang tid. Saken har vært vanskelig ettersom den har gått gjennom flere runder med kommunal behandling, og siden det har vært flere eierskifter underveis. Gjennom dialog mellom Hordaland fylkeskommune og skiftende eiere har fredningsforslaget funnet en form som eierne og Bergen kommune har akseptert.

Etter at saken har blitt oversendt Riksantikvaren i 2008 har dialogen med eier fortsatt med innspill til det endelige fredningsvedtaket. Eier har supplert inventaret med flere møbler produsert av firmaet Knag i Bergen. Under befaringen i 2009 fikk Riksantikvaren se hotellrom 210 med et godt bevart interiør som ikke er med i fredningsforslaget. Spredt rundt i bygningen var det også andre originale bygningsdeler som ikke var tatt med i fredningsforslaget som ble oversendt Bergen kommune til behandling i 2003.

Riksantikvaren vil bemerke at en utvidelse av fredningen til omfatte flere interiør, bygningsdeler og ytterligere større løst inventar ville kreve en ny høring og ny

politisk behandling i Bergen kommune, jf. kulturminneloven § 22. Riksantikvaren ønsker ikke å forlenge den allerede svært lange prosessen ytterligere og vedtar derfor fredningen med det omfang som er beskrevet i dette dokumentet.

Opprinnelige interiører og inventar som ikke er fredet bidrar til å utfylle den arkitektoniske helheten i anlegget. Riksantikvaren oppfordrer derfor sterkt til at originale interiører, bygningsdeler, møbler og annet inventar som ikke omfattes av fredningsvedtaket, likevel behandles som om de var fredet.

Fredningsforslaget inneholdt et punkt om fredning av lysarmaturer i fellesrom slik som lysekroner, lampetter og lyspunkter. Opprinnelig lysarmatur har vært en del av innredningen Grand Hotel Terminus siden 1928 og Riksantikvaren har inkludert disse objektene i fredningen, som større løst inventar i det helhetlige hotellinteriøret.

Riksantikvaren og Hordaland fylkeskommune har forståelse for de spesielle kravene som hoteldriften stiller, og er innstilt på å medvirke til å finne praktiske løsninger for behov som måtte oppstå fremover, så lenge disse ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet, jf. kulturminneloven § 15 a første ledd.

Etter en lengre periode med dialog omkring fredningen av Grand Hotel Terminus, kan Riksantikvaren konstatere at det nå er stor enighet om fredningen. Dette er Riksantikvaren glad for og det gir gode forutsetninger for en videre forvaltning av hotellet som en historisk viktig bygning.

Opplysning om klageadgang og tinglysing

Riksantikvarens vedtak om fredning kan påklages til Miljøverndepartementet, jf. forvaltningsloven §§ 28 og 29. En eventuell klage stiles til Miljøverndepartementet, men sendes Riksantikvaren innen tre uker fra fredningsvedtaket er mottatt.

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5

Vennlig hilsen

Jørn Holme

Dagfinn Claudius

Vedlegg: Fredningsdokumentasjon med liste over større løst inventar

Kopi til: Miljøverndepartementet - Kulturminneavdelingen, Postboks 8013 Dep,
0030 OSLO
Hordaland fylkeskommune - Kultur- og idrettsavdelinga, Postboks 7900,
5020 BERGEN
Bergen kommune - Byantikvaren, Postboks 7700, 5020 BERGEN
Fortidsminneforeningen - Bergen og Hordaland, Klostergaten 28, 5005
BERGEN